

ANALÝZA A SROVNÁNÍ ODBORNÝCH KVALIFIKACÍ

Je třeba, aby odborné kvalifikace byly na národní i místní úrovni relevantní a přitom umožňovaly mezinárodní srovnání

V posledních letech se zvyšuje tlak na evropské systémy vzdělávání a odborné přípravy; vlivem technologických a demografických trendů přetvářejících poptávku po dovednostech a kvalifikacích se z celoživotního učení stává nezbytnost jak pro jednotlivce, tak i pro státy. Odborné vzdělávání a příprava musí reagovat na rychle se měnící potřeby trhu práce a přizpůsobovat nabídku kvalifikací poptávce po dovednostech. Zlepšení kvality, relevance a flexibility nabídky odborného vzdělávání je proto jádrem rámce evropské politiky odborného vzdělávání a přípravy na období 2021-25, který zdůrazňuje význam mezinárodní spolupráce, mobility účastníků vzdělávání a pracujících a uznávání výsledků učení¹.

Na podporu provádění politik posilujících transparentnost a mezinárodní srovnatelnost kvalifikací realizoval Cedefop studii týkající se metod analýzy a srovnávání profilu a obsahu odborných kvalifikací, které se v jednotlivých evropských zemích stále do značné míry liší². Tato stručná zpráva nastiňuje dva hlavní sledované cíle a stanovená řešení a jejich důsledky pro výzkumné pracovníky a tvůrce politik.

¹ Stávající rámec politiky EU v oblasti odborného vzdělávání a přípravy je v zásadě definován obnovenou [Evropskou agendou dovedností](#), (vůbec prvním [Doporučením Rady o odborném vzdělávání a přípravě](#) a [Osnabrůckou deklarací](#), ve které se ministři odpovědní za odborné vzdělávání a přípravu v členských státech EU, kandidátské země EU a země EHP, sociální partneři a Evropská komise dohodly na novém souboru politických opatření, která doplní a uvedou do praxe vizi a strategické cíle formulované v Doporučení Rady o odborném vzdělávání a přípravě.

² Profil: struktura a rozsah kvalifikace; obsah: analytický popis různých částí tvořících úplnou kvalifikaci. Studie byla prováděna v 10 zemích (AT, BG, DK, FI, FR, IE, LT, NL, ES, UK) s cílem stanovit možné metody a praktické aplikace analýzy a srovnávání kvalifikací. Jako příklad byla použita dvě povolání – IT technik a pečovateli/-ka. (Cedefop, 2021, připravuje se).

CÍLE

1. Lepší srovnatelnost odborných kvalifikací

Tradičně jsou odborné kvalifikace vytvářeny příslušnými orgány jednotlivých zemí, které se přitom řídí vlastními národními a regionálními potřebami. To umožňuje přímý dialog mezi uživateli kvalifikací a jejich tvůrci a je tak zajištěna celková relevantnost odborného vzdělávání a přípravy.

Poslední dobou však správnost tohoto přístupu zpochybňují rozsáhlé technologické změny a stále větší míra globalizace trhů práce a dodavatelských řetězců. Dovednosti a kompetence se využívají lokálně, nicméně jejich formování je stále více ovlivňované globálními trendy a stále přibývá požadavků na větší srovnatelnost odborných kvalifikací a obsahu programů odborného vzdělávání a přípravy³. Studie provedená Cedefopem se zabývá výzvami, které představuje vzniklé napětí mezi místními potřebami a globálními požadavky a otevírá možné cesty, o kterých by se mělo začít diskutovat na politické úrovni.

2. Lepší zpětná vazba mezi světem práce a odborným vzděláváním a přípravou

V posledních několika letech si Cedefop prostřednictvím [analýzy online nabídek volných pracovních míst](#) vytvořil vlastní informační kapacitu, která mu umožňuje rychle generovat podrobné informace o trendech na trzích práce a o potřebách dovedností evropských podniků tak, jak v reálném čase vznikají. Zároveň se Cedefop také zaměřil na nabídku znalostí, dovedností a kompetencí, a v kontextu nových výzev a požadavků, kterým systémy odborného vzdělávání a přípravy čelí, předvídá [jejich pravděpodobný budoucí vývoj](#).

Dobrá správa a zajišťování kvality odborného vzdělávání a přípravy vyžadují stabilní mechanismy zpětné vazby mezi poskytovateli odborného vzdělávání a přípravy a aktéry trhu práce. Přestože pro dosažení shody mezi potřebami odborného vzdělávání a jeho reálnou nabídkou bylo již uděláno mnohé, stále existuje prostor pro cílenější a detailnější zpětnou vazbu na úrovni jednotlivých kvalifikací / vzdělávacích programů. Systematičtější dialog mezi poskytovateli odborného vzdělávání a přípravy a aktéry trhu práce může napomoci tomu, aby:

- výsledky učení definované ve vzdělávacích programech věrně odrážely potřeby trhu práce;
- záměry poskytovatelů odborného vzdělávání a přípravy byly převáděny do jednotlivých výsledovatelných dovedností absolventů;
- poskytovatelům odborného vzdělávání a přípravy byla zajištěna zpětná vazba týkající se zkušeností s absolventy na pracovištích.

Studie Cedefopu týkající se analýzy a srovnání odborných kvalifikací (viz poznámka pod čarou č. 2) tuto smyčku zpětné vazby přímo podporuje: navrhuje metody pro shromažďování názorů aktérů trhu práce na způsobilost kvalifikací pro daný účel, podporuje hlubší porozumění vztahu mezi výsledky učení, kterých se systémy odborného vzdělávání a přípravy snaží dosáhnout, a výsledky skutečnými podle zkušeností na trzích práce.

³ Dovednostní soutěže jako EuroSkills a WorldSkills dokládají, že jádro dovedností a kompetencí v oblasti odborného vzdělávání a přípravy je sdílené a skutečně je lze na mezistátní úrovni porovnávat. Metodologická práce Cedefopu v této oblasti probíhá v úzkém dialogu s WorldSkills.

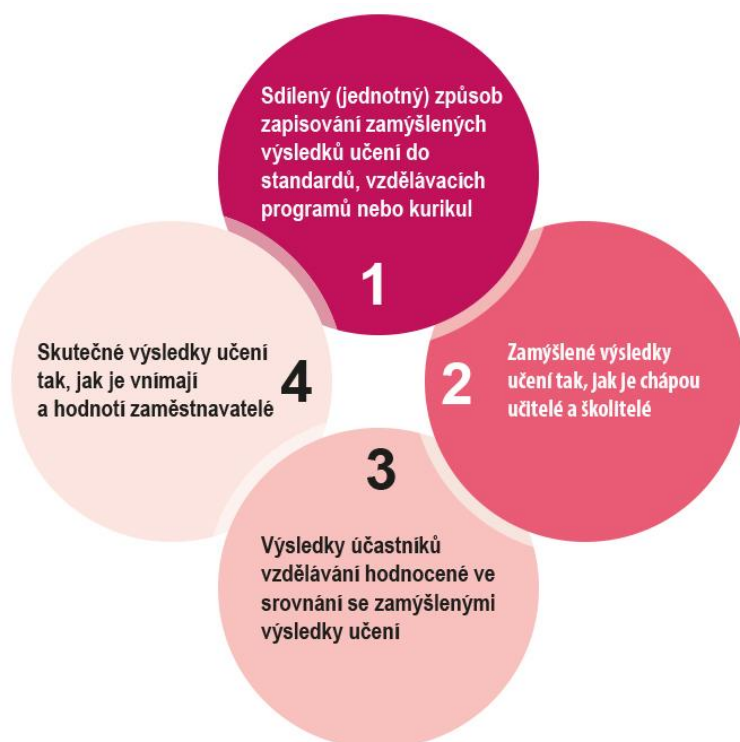
BOX 1. VÝSLEDKY UČENÍ V POPISECH KVALIFIKACÍ

Výsledky učení umožňují dělení kvalifikací, které lze uplatnit v různých národních kontextech. Zainteresované strany z různých zemí tak získávají společnou platformu pro zkoumání a revize kvalifikací. Vzhledem k tomu, že výsledky učení pomáhají lépe chápat obsah kvalifikací, umožňují také tyto kvalifikace vyladit a upravit takovým způsobem, že v rámci států i mezi nimi budou otevírat přístup na trh práce a k dalšímu učení a umožňovat pracujícím „brát si svou kvalifikaci“ s sebou.

Analýza a srovnání výsledků učení rozlišuje mezi výsledky zamýšlenými a výsledky osvojenými: umožňuje porovnat cíle stanovené tvůrci kvalifikace s tím, co daná osoba podle vyjádření svého zaměstnavatele skutečně umí. Záměry stanovené ve vzdělávacím programu budou vždy muset být realizovány prostřednictvím učení a nakonec testovány v reálných pracovních situacích. Sledování nesouladu mezi zamýšlenými a osvojenými výsledky učení je klíčové pro účinnější přizpůsobování kvalifikací skutečným potřebám trhu práce. Toto úsilí bude muset být vyvíjeno neustále, protože potřeby trhu práce se mění rychle a vyžadují rychlou reakci.

Zdroj: Cedefop (připravuje se)

OBRÁZEK 1. SMYČKA ZPĚTNÉ VAZBY

Zdroj: Cedefop (připravuje se)

JAK SE DOSTAT K JÁDRU ODBORNÝCH KVALIFIKACÍ

K pochopení obsahu kvalifikace a kvalifikačního profilu je třeba znát jejich účel a způsob, kterým je tento účel vyjádřen prostřednictvím výsledků učení⁴. Tento přístup podporuje jak srovnávání kvalifikací s cílem vzájemného učení, tak i snahu uzavřít smyčku zpětné vazby. U obou je nutná hloubková analýza výsledků učení, které tvoří základ kvalifikací.

Kombinované mapování průřezových dovedností uváděných u dvou povolání (IT technik a pečovatel/-ka), provedené v 10 zemích, jasně ukazuje, že v různých státech se značný počet dovedností a kompetencí u těchto povolání shoduje. To dokazuje, že kvalifikace odborného vzdělávání a přípravy v jednotlivých

⁴ Viz Box 1.

zemích naplňují zhruba stejné kvalifikační potřeby. Srovnání zároveň odhalilo značnou míru variability ve způsobu, jakým státy tyto průřezové dovednosti popisují. Zatímco nejvíce zdůrazňované v rámci popisů výsledků učení byly „schopnost spolupracovat s kolegy“ a „schopnost v rámci pracovních postupů dodržovat bezpečnostní opatření“, pouze několik jich uvádělo „schopnost projevovat zvědavost“ nebo „cizojazyčné znalosti“.

Jednotlivé země se také lišily v tom, jak řeší dovednosti specifické pro daná zaměstnání. Zatímco některé pracují s podrobnými a dlouhými seznamy technických dovedností, které je třeba zvládnout, jiné používají širší pojetí profesních a technických dovedností, přičemž tento druhý přístup vychází z myšlenky, že technické změny jsou nevyhnutelné a nelze je dopodrobna předvídat. Srovnání 10 zemí dokládá potřebu a potvrzuje obtížnost vyvažování profesních a průřezových dovedností a naznačuje, jakým způsobem mohou různé národní přístupy přispět k budoucímu vývoji.

Cedefop dochází k závěru, že je zapotřebí pokročit v následujících oblastech:

- další rozvoj referenčních systémů podporujících analýzu a srovnání na různých úrovních v rámci jednotlivých států i mezistátně;
- podpora systematictějšího celkového využívání přístupu k výsledkům učení prostřednictvím společně vytvořené struktury a rozsáhlého sdílení dat;
- dohoda států na společném formátu využívání výsledků učení v popisech kvalifikací;
- zkoumání možností automatizovaného shromažďování dat pro účely dalšího rozvoje analýzy a srovnávání.

Některým z těchto požadavků se věnuje následující text.

STANOVENÍ REFERENČNÍCH BODŮ

Aby bylo možné porovnat výsledky učení obsažené v národních kvalifikacích a identifikovat jejich podobnosti a rozdíly, musí být státům umožněno je mapovat pomocí společného referenčního bodu. Studie Cedefopu zkoumala různé existující referenční systémy a testovala jejich přednosti a omezení, opět na základě dvou povolání v 10 zemích. Cílem bylo nalézt referenční systém, který bude nejlépe zachycovat celkový profil kvalifikací a současně poskytovat podrobný pohled na různé typy zahrnutých dovedností: na straně jedné dovednosti specifické pro dané povolání a na straně druhé dovednosti průřezové. Uvažovalo se o těchto systémech:

- [ESCO, vícejazyčná evropská klasifikace dovedností, kompetencí, kvalifikací a povolání](#) (verze 1);
- [O*Net](#), americká profesní informační síť a primární zdroj informací o požadavcích v oblasti odborných kvalifikací;
- [Specifikace standardů WorldSkills \(WSSS\)](#), které se používají jako referenční měřítko v rámci soutěže WorldSkills;
- [Model VQTS \(systém pro transfer odborných kvalifikací\)](#), matice kompetencí vyvinuté a aplikované v řadě projektů financovaných EU.

Srovnání dvou povolání v 10 zemích ukázalo, že v současné době je pro analýzu a srovnávání kvalifikací odborného vzdělávání a přípravy nevhodnější ESCO a může sloužit jako „překladačské středisko“ pro srovnávání kvalifikací a zjišťování, zda odpovídají potřebám trhu práce. ESCO existuje v 27 jazykových modifikacích a má tak jedinečné postavení v kontextu využití pro srovnávání národních kvalifikací. Rozlišuje mezi průřezovými dovednostmi a dovednostmi specifickými pro daná povolání a nabízí koncepční granularitu umožňující podrobnou analýzu a srovnání.

Cedefop nicméně dospěl k závěru, že v tuto chvíli ani jeden z těchto referenčních bodů není schopný posloužit všem účelům. Přestože ESCO a O*NET představují poměrně dobré východisko, aby byly schopné

zvládnout všechny požadované úkoly, musely by projít určitými úpravami⁵. Tam, kde to bude nutné, mohou být doplněny jinými referenčními systémy, např. WSSS. V každém případě by referenční bod měl fungovat pouze jako terminologické „překladačské středisko“ a neměl by mít normativní funkci, ani být používán jako standard. Vývoj bude dále sledován...

NÁRODNÍ ZDROJE ODBORNÝCH KVALIFIKACÍ

Národní kvalifikace jsou stále častěji popisovány na základě výsledků učení; posun, ke kterému došlo za poslední desetiletí, je pozoruhodný. Tyto popisy se však různě liší strukturou, délkou a mírou detailu a proto pro účely analýzy a srovnání nejsou vždy vhodné. Studie Cedefopu například ukázala, že pět zemí, ve kterých bylo povolání IT techniků zkoumáno (IE, ES, AT, FI, UK), považovalo znalost šifrovacích služeb ICT za zásadní; dalších pět (BG, DK, FR, LT, NL) tuto dovednost do kvalifikačního popisu nezahrnulo. Podobně tak pět zemí usoudilo, že IT technik musí být schopen samostatně spravovat hostování emailových služeb (BG, IE, ES, AT, FI), zatímco dalších pět tento požadavek neuvvedlo (DK, FR, LT, NL, UK).

Zatímco chybějící jednotný formát popisů ztěžuje analýzu a srovnávání, nerovnoměrný vývoj národních kvalifikačních databází brání zdokonalování metodik. V důsledku používání nekompatibilních datových formátů⁶ a neúplného pokrytí jsou tedy přístup ke kvalifikačním datům a jejich srovnatelnost i nadále omezené.

Pokud budou tyto nedostatky řešeny, mohou se změnit v silné stránky a umožnit mnohem rozsáhlejší analýzu a srovnání kvalifikací napříč Evropou. Aby bylo možné metodiky zdokonalit a tím je zpřístupnit širší skupině zainteresovaných stran, je nezbytná dohoda o společném formátu pro popis kvalifikací: ten by zvýšil celkovou transparentnost kvalifikací a účastníkům vzdělávání, zaměstnancům i zaměstnavatelům by umožňoval plně porozumět obsahu kvalifikací a jejich profilu.

⁵ Hlavní výhoda ESCO spočívá v jeho velmi detailním přístupu k dovednostem a kompetencím, který pokrývá všechna příslušná odvětví evropského trhu práce. O*Net byl vyvinut pro americký trh práce. Jeho hlavní silná stránka spočívá v častých pravidelných aktualizacích, které uživatelům zajišťují vysoký stupeň relevance.

⁶ Aktualizace doporučení Evropského rámce kvalifikací (EQF) z roku 2017 obsahuje přílohu (VI) upravující sdílení údajů týkajících se odborných kvalifikací v rámci Evropy. Postupné provádění této směrnice přispěje k dosažení kýženého postupu v této oblasti.

Tento společný formát by mohl vycházet z funkcí [Europass dodatku k osvědčení](#)⁷ a podporoval by automatizovanou analýzu a srovnání kvalifikací⁸.

NÁSTROJE

1. Automatizovaná analýza kvalifikací

Aby bylo vyhodnocování a srovnávání kvalifikačních potřeb v budoucnosti škálovatelné, musí se opírat o digitální nástroje včetně umělé inteligence. Digitální nástroj podporující automatizovanou analýzu a porovnávání výsledků učení v rámci odborných kvalifikací by byl velice prospěšný, ale v současné době nejsou splněny všechny podmínky pro realizaci tohoto přístupu. Používání automatizovaných procesů brání nekompatibilní datové formáty a značné rozdíly ve strukturování obsahu. I když by strojové učení (umělá inteligence) mohlo pomoci překonat některé z těchto problémů, vyžadovalo by značné počáteční investice především ve smyslu času a zdrojů. Nicméně pokračující zavádění národních databází a možná dohoda o formátech dat a šablonách prezentací, vytváří značný potenciál pro automatizovanou analýzu.

V roce 2020 byl zahájen pilotní projekt k testování automatického propojování údajů týkajících se odborných kvalifikací s ESCO. Zkušenosti z tohoto projektu se zatím zdají být v souladu s testy, které provedl sám Cedefop a v konečném důsledku zajistí lepší představu o podmínkách, jejichž splnění automatická analýza a srovnávání vyžadují.

2. Zpětná vazba od zaměstnavatelů

Průzkumy prováděné u zaměstnavatelů, které se snaží zjistit jejich názor na relevantnost kvalifikací, jež jsou k dispozici na trhu práce a jejich případné náměty v této oblasti, jsou slibnou cestou ke shromažďování údajů o nabídce odborného vzdělávání a přípravy a pomáhají uzavřít smyčku zpětné vazby mezi aktéry působícími na trhu práce a poskytovateli odborného vzdělávání a přípravy. Pokud jsou tyto průzkumy využívány cíleně, dokážou vykreslit obrázek o tom, jak jsou zaměstnavatelé spokojeni s absolventy odborného vzdělávání a s výsledky učení, s kterými absolventi na dané pracoviště přicházejí. Zaměstnavatelé mají pro hodnocení a analýzu vazby mezi zamýšlenými a reálně osvojenými výsledky učení nejlepší pozici.

V rámci studie prováděné Cedefopem byl vyvinut prototyp šetření zaměřeného na zjišťování názoru zaměstnavatelů na poskytovatele odborného vzdělávání a přípravy: týkalo se dvou povolání, která byla použita také v rámci testování referenčních bodů – IT technik a pečovatel/-ka, a bylo provedeno formou tří různých dotazníků zaslaných školám odborného vzdělávání a přípravy, jejich absolventům a konečně zaměstnavatelům ve dvou zemích (Litva a Nizozemsko). Respondenti byli vyzváni, aby odpověděli na otázky týkající se určitého souboru dovedností (na základě srovnání stávajících referenčních bodů) a zhodnotili, do jaké míry program odborného vzdělávání a přípravy absolventům tyto dovednosti skutečně předal.

Většina respondentů považovala strukturu a míru podrobnosti popisu sad dovedností za dobře fungující a přiměřené. Z jejich odpovědí jasně vyplývá, jak je podle jejich názoru pro správné posouzení a vyhodnocení odborných dovedností absolventů odborného vzdělávání a přípravy důležité mít k dispozici referenční bod založený na výsledcích učení.

POTENCIÁLNÍ VYUŽITÍ

Práce v této oblasti je součástí dlouhodobějšího výzkumu prováděného Cedefopem, který se týká měnícího se obsahu a profilu kvalifikací odborného vzdělávání a přípravy. Nedávné počiny, jako byla analýza a srovnání vzdělávacích programů odborného vzdělávání a přípravy v rámci projektu Budoucnost odborného vzdělávání a přípravy (Future of VET), přinesly slibné vhledy do možností těchto aktivit. Aby ovšem bylo možné pokračovat v práci v této oblasti, je třeba dále rozvinout a rozšířit metody a přístupy uváděné v tomto shrnutí. Tato aktuální studie pokládá základy pro analýzu a srovnávání kvalifikací odborného vzdělávání a přípravy. Ukazuje jak na výhody a příležitosti, který tento přístup nabízí, tak i na jeho problémové stránky a výzvy.

⁷ Tento dokument doplňuje Europass CV, umožňuje podrobnější popis účelu a úrovně kvalifikace dané osoby, včetně výsledků učení a poskytuje informace o vzdělávacím systému, v rámci kterého byla udělena.

⁸ V září 2021 bude z pověření poradní skupiny EQF zřízena technická pracovní skupina, která bude toto dále sledovat.

- Analýza a srovnávání vyžadují spolehlivé referenční body jak z hlediska terminologie, tak i koncepce. Přestože má ESCO výhodu širokého portfolia povolání a vícejazyčného přístupu, pro potřeby průzkumů spokojenosti zaměstnavatelů by bylo třeba jej zjednodušit nebo kombinovat ještě s dalšími referenčními body.
- Ke zdokonalení metod analýzy a srovnávání odborných kvalifikací by výrazně přispělo širší zavedení kvalifikačních databází a – což je nejdůležitější – dohoda o jednotných datových formátech a jejich následná aplikace a dále také vytvoření jednotné šablony k předkládání výsledků učení. Tyto kroky by při odstraňování překážek (částečně) automatizované analýzy mohly být rozhodující.
- Analýza a srovnání kvalifikací odborného vzdělávání a přípravy závisí na kvalitě a pokrytí jejich popisů v oblasti výsledků učení. Budoucí zavedení tohoto přístupu proto vyžaduje kontinuální dialog a rozsáhlé sdílení zkušeností. Zatímco zainteresované strany na národní úrovni rozhodují o tom, jak vyvážit a kombinovat znalosti, dovednosti a kompetence zahrnuté v kvalifikacích, způsob, jakým jsou tyto komponenty popsány a sdíleny, musí být založený na společně dohodnuté šabloně, zejména pokud jde o délku, strukturu a terminologii. I když obsah národních kvalifikací se bude lišit vždy, účastníkům vzdělávání i zaměstnavatelům musí být umožněno porozumět tomu, jaké kvalifikace jsou v daném členském státě EU nabízeny a jak je lze srovnat s kvalifikacemi ve státě jiném. Kvalita popisů výsledků učení rozhodne o tom, zda se vnitrostátní orgány jednotlivých států budou schopné jeden od druhého učit a tak v konečném důsledku zlepšit celkové národní kvalifikace.

Toto první zkoumání metod analýzy a srovnávání kvalifikací je odrazovým můstkem pro budoucí výzkum v řadě oblastí, zejména v oblasti podpory transparentnosti kvalifikací a jejich uznávání. Potenciálně bude rovněž hrát významnou roli při přípravě základních evropských odborných profilů (European vocational core profiles)⁹, což v roce 2020 bylo potvrzeno v Doporučení o odborném vzdělávání a přípravě a ve společné Osnabrücké deklaraci.

O dokumentu

Text byl přeložen a upraven z originálu, jehož autorem je Cedefop a jenž je dostupný v plném znění zde: https://www.cedefop.europa.eu/files/9158_en.pdf.

Cedefop (2020). Briefing note: Analysing and comparing VET qualifications. Luxembourg: Publications Office. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/9158>. Dílo pod licencí Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Foto 1 od [PTTI EDU](#) na [Unsplash](#)

Foto 2 od [Sara Cottle](#) na [Unsplash](#)

V případech dotazů se můžete obrátit na e-mail: aneta.vencovska@npi.cz.

⁹ Zveřejněno v Evropské agendě dovedností (2020), str. 10, poznámka pod čarou č. 33.